DOI: 10.35774/SF2024.03.053
УДК 336.71

Дмитро СЕРЕБРЯНСЬКИЙ
кандидат економічних наук, доцент, Державний податковий університет, Ірпінь, Україна, sdmukr@mail.com
ORCID ID: 0000-0002-4231-664X
Дмитро БІРЮК
докторант, Державний податковий університет, Ірпінь, Україна, dima4444@ukr.net
ORCID ID: 0009-0001-0273-9867

ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ КРИПТОАКТИВАМИ В УКРАЇНІ

Вступ. *Стрімкий розвиток криптоактивів обумовив трансформацію структури та функціонування окремих компонентів фінансової системи. З одного боку, відкриваються нові можливості для транзакцій, коли платежі та інші фінансові послуги стають дешевшими, швидшими та доступнішими. З іншого боку, активне використання криптоактивів створює проблеми для фінансової стабільності в результаті "криптоізації". Розуміння та раціоналізація процесів криптоізації потребує більш глибокого вивчення цієї проблеми з метою вдосконалення інструментів впливу на неї.*

Мета *– дослідити підходи до оподаткування криптоактивів та оцінити потенціал для збільшення податкових надходжень до бюджету за рахунок оподаткування операцій із криптоактивами.*

Результати*. Оцінено потенційні надходження бюджету від оподаткування доходів від операцій з криптоактивами. Визначено, що запровадження сучасної системи оподаткування криптовалют є надзвичайно важливим кроком для збереження стійкості й інноваційності фінансової системи в Україні, а ефективне оподаткування операцій із криптовалютою сприятиме залученню нових інвестицій, розвитку фінансових інновацій та підтримці інноваційних стартапів, запобіганню нелегальним операціям з криптовалютою, стабільному зростанню надходжень до бюджету, а в кінцевому підсумку – стабільності фінансової системи. Обґрунтовано доцільність запровадження ставки податку в розмірі 5% від прибутку від операцій з криптовалютою з метою стимулювання криптовалютних стартапів та залучення інвесторів.*

Висновки*. Розвиток оподаткування віртуальних активів має відбуватися в контексті підтримки постійних фінансових інновацій в умовах обмеженості інформації та орієнтації на забезпечення податкових потоків до бюджету. Концептуально подвійна функціональна природа криптовалют як інвестиційних активів і платіжних засобів ство-*

© Дмитро Миколайович Серебрянський, Дмитро Олександрович Бірюк, 2024

рює труднощі у фіксації приросту і збитку капіталу при використанні їх як інвестиційних активів. Що стосується введення ПДВ і податку з продажів, то доцільно класифікувати криптовалюти аналогічно національній валюті. Ефективність збору податку на прибуток залежатиме від технологій обробки інформації про прибутки та збитки й обліку операцій із криптовалютою. В Україні ефективне оподаткування віртуальних активів дасть змогу упорядкувати процеси їх обігу та регулювання на державному рівні, забезпечити безборговий спосіб наповнення бюджету, більш інклюзивний спосіб фінансування реконструкції та розвитку реального сектору економіки, сприятиме збереженню потенціалу створення ринків капіталу та інноваційного характеру розвитку фінансового сектору.

Ключові слова: *криптоактиви, оподаткування, податкові надходження, регулювання обігу криптоактивів, токени, криптоізація*

Табл.: 1, бібл.: 25.

Dmytro SEREBRIANSKYI
Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., State Tax University, Irpin, Ukraine, sdmukr@mail.com
ORCID ID: 0000-0002-4231-664X
Dmytro BIRYUK
Postgraduate student, State Tax Universitye-mail, Irpin, Ukraine, dima4444@ukr.net
ORCID ID: 0009-0001-0273-9867

PRIORITIES AND PREREQUISITES FOR THE IMPLEMENTATION OF TAXATION MECHANISMS FOR TRANSACTIONS WITH CRYPTOASSETS IN UKRAINE

Introduction. *The rapid development of crypto assets has led to a transformation in the structure and functioning of individual components of the financial system. On the one hand, new opportunities are opening up for transactions, when payments and other financial services become cheaper, faster, and more accessible. On the other hand, the active use of crypto assets creates problems for financial stability as a result of "cryptoization". Understanding and streamlining the processes of cryptoization requires a deeper study of this problem in order to develop tools to influence it.*

The purpose *of the article is to study approaches to the taxation of crypto assets and to assess the potential potential for increasing tax revenues to the budget through the taxation of crypto asset operations.*

Results*. The article assesses the potential budget revenues from taxing income from crypto asset operations. It is determined that the introduction of a modern cryptocurrency taxation system is an extremely important step for maintaining the sustainability and innovation of the financial system in Ukraine. Effective taxation of cryptocurrency operations will contribute to attracting new investments, developing financial innovations and supporting innovative startups, preventing illegal cryptocurrency operations, stable growth of budget revenues, and ultimately – the stability of the financial system. The feasibility of introducing a tax rate of 5% of the profit from cryptocurrency operations is substantiated in order to stimulate cryptocurrency startups and attract investors.*

Conclusions*. The development of taxation of virtual assets should take place in the context of supporting constant financial innovations in conditions of limited information and focusing on*

ensuring tax flows to the budget. Conceptually, the dual functional nature of cryptocurrencies as investment assets and means of payment creates difficulties in fixing capital gains and losses when used as investment assets. As for the introduction of VAT and sales tax, it is advisable to classify cryptocurrencies similarly to the national currency. The effectiveness of collecting income tax will depend on the technologies for processing information about profits and losses and accounting for cryptocurrency transactions. In Ukraine, effective taxation of virtual assets will allow streamlining the processes of their circulation and ensuring their regulation at the state level, will provide a non-debt method of filling the budget, a more inclusive way of financing the reconstruction and development of the real sector of the economy, will contribute to maintaining the potential for creating capital markets and preserving the innovative nature of the development of the financial system.

Keywords: *cryptoassets, taxation, tax revenues, regulation of circulation of cryptoassets, tokens, cryptoization.*

JEL Classification: G19.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток криптоактивів в останні роки, який зарубіжні дослідники трактують як виникнення "крипто екосистеми" (Crypto Ecosystem) [1], зумовлює трансформацію структури та функціонування окремих складових фінансової системи. З одного боку, відкриваються нові можливості, а саме: платежі й інші фінансові послуги стають дешевшими, швидшими, доступнішими, що посилює їх потенціал як інструменту транскордонних платежів. Виникає можливість перетворити банківські депозити на стейблкоїни [1], які дають змогу миттєво отримати доступ до широкого спектра фінансових продуктів із цифрових платформ і здійснити миттєву конвертацію валюти. Децентралізовані фінанси здатні стати платформою для інноваційних, інклюзивних і прозорих фінансових послуг.

З іншого боку, активне використання криптоактивів створює проблеми для фінансової стабільності, особливо в результаті заміщення ними активів та валюти, що отримало назву "криптоізації" [2]. Висока анонімність криптоактивів послаблює їх контроль і регулювання, посилюючи ризики банкрутств та шахрайства, зменшує керованість потоків фінансових активів, сприяючи їх виходу у тінь. В системі заходів послаблення таких ризиків та підтримки фінансової стабільності й безпеки учасників критовалютних операцій важливе місце посідають запровадження ефективної системи оподаткування таких операцій. Суттєві обсяги криптоактивів можуть забезпечити і фіскально стабільне джерело надходжень до бюджету, яке, незважаючи на волатильність, є доволі потужним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти трансформації податкової системи в епоху криптоізації та особливості оподаткування криптоактивів є предметом досліджень багатьох українських і зарубіжних вчених. Міжнародний досвід цифровізації податкової сфери та підходів до оподаткування криптоактивів досліджували О. Бурашнікова [3] і В. Моісєєв [4]. Вплив тіньової економіки на функціонування податкової системи країни проаналізовано Н. Давиденко [5]. Місце податкових інструментів в системі детінізації економіки розглянуто в роботі Л. Ємельяненко [6]. А. Колісник визначила особливості оподаткування в умовах ста-

новлення цифрової економіки [7]. В. Оджиковський провів порівняльний аналіз законопроєктів щодо регулювання віртуальних активів в Україні [8]. Дослідженню окремих питань правового статусу, розвитку та особливостей функціонування криптовалюти як об'єкта оподаткування присвячені праці І. Макарова та А. Шоар [9], Н. Сарфо [10], М. Фула [11], С. Фолей [12].

Незважаючи на вагомі здобутки науковців, динамізм сьогодення та специфіка поточної ситуації в Україні вимагають подальшого розвитку цього напряму наукових досліджень для вирішення нагальних проблем наповнення бюджету та залучення іноземних інвестицій в Україну.

Мета статті полягає в дослідженні підходів до оподаткування криптоактивів та оцінці потенціалу для збільшення податкових надходжень до бюджету за рахунок оподаткування операцій з криптоактивами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед процесів цифровізації фінансової системи особливе занепокоєння фінансових регуляторів викликає тенденція криптоізації, що віддзеркалює зростаюче використання криптоактивів у тіньовій економіці та, відповідно, веде до втрати бюджетами країн значних податкових надходжень. За даними аналітичного порталу Triple A, найбільша частка власників крипто-активів у ОАЕ – 25,2%, у Сінгапурі – 24,4%, у Туреччині – 19,3%, у США – 15,5%, в Україні – 10,7% або 3,7 млн (у 2022 р. – 15,72% (понад 6,5 млн українців) [13]. За "Глобальним індексом прийняття криптовалют" у 2021 р. Україна увійшла до 20 кращих країн у загальному рейтингу глобальної платформи Chainalysis і посіла четверте місце при щоденному обігу віртуальних активів в обсязі 1 млрд грн [21]. Проте вже у 2023 р., згідно зі щорічним Звітом про географію криптовалюти компанії Chainalysis в рейтингу Глобального індексу впровадження криптовалют за 2023 р., Україна посіла 5-е місце серед 155 країн світу (в 2022 р. - 3-е місце) [23]. У 2021 р. українські інвестори отримали прибуток від інвестицій у цифрові активи у сумі майже 2,8 млрд дол. (13-е місце у загальному рейтингу), загальний прибуток власників криптовалют у світі становив 162,7 млрд дол. США. Проте за 2023 р. обсяг криптовалютних транзакцій в Україні впав на 35,8 млрд дол. Аналітичний портал Triple A характеризує Україну як "глобальний криптоцентр", але, як зазначає М. Федоров, міністр цифрової трансформації України, все це відбувається у тіні, через що міжнародні біржі не можуть заходити в Україну. З жодної операції з віртуальними активами не сплачують податків [14]. Така ситуація призводить до значних втрат бюджету та потребує вирішення.

З ухваленням у 2023 р. Закону "Про віртуальні активи" [15] Україна зробила вагомий крок до легалізації ринку віртуальних активів, проте більшість нормативно-правових актів із впорядкування обігу віртуальних активів все ще перебувають у стадії розроблення. Тому актуальним залишається завдання розвитку гнучкої нормативно-правової бази системи оподаткування віртуальних активів відповідно до підходу, який ґрунтується на оцінці ризиків віртуальних активів і їх постачальників, розроблених Цільовою групою з фінансових заходів (FATF) [16]. Це дасть змогу створити прогресивну модель регулювання платежів, інвестицій, деривативів та їх оподаткування й запровадити механізм захисту прав та інтересів інвесторів.

В оподаткуванні криптоактивів необхідно дотримуватися принципу нейтралітету, тобто оподаткування криптовалют має здійснюватися так само, як і аналогічних традиційних фінансових активів. У вищезазначеному законі під "віртуальним активом" визначено нематеріальне благо, що

є об›єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Таке визначення становить певну проблему для оподаткування, оскільки поняття "криптоактив" замінено на "віртуальний актив", який законодавець визначає об'єктом цивільних прав, а не як платіжний фінансовий інструмент. Крім того, на момент ухвалення закону відповідні зміни не були внесені у Податковий кодекс, тож фактично віртуальні активи в Україні не є легальнооборотними в законодавчому розумінні.

Для вирішення цієї проблеми в Україні на початок квітня 2024 р. у Верховній Раді було зареєстровано два законопроєкти про легалізацію віртуальних активів в Україні [17; 18], які розроблено НКЦПФР (як основний) та Мінцифрою на основі Регламенту Європейського Союзу MiCA (The Markets in Crypto assets). Вони складаються з трьох частин: зміни до Податкового кодексу України, нова редакція Закону України "Про віртуальні активи", зміни до інших законодавчих актів.

Незважаючи на багато спільного, проєкти законів мають певні відмінності у підходах до оподаткування (табл. 1).

Окрім наведених порівняльних характеристик, що практично й формують механізм оподаткування криптовалюти, особливий інтерес становить оцінка потенційних податкових надходжень від впровадження зазначеного оподаткування. Очевидно, що через нестачу інформації здійснити точні розрахунки практично неможливо. Однак за умови застосовування певних припущень про обсяги операцій з віртуальними активами та криптовалютами, умовних ставок дохідності та оподаткування можна приблизно оцінити економічний ефект оподаткування.

В роботі західних фахівців A. Thiemann [19] на основі даних про транзакції Bitcoin, наданих Chainalysis, та інформації про вебтрафік на платформах зроблено оцінку нарахованого та реалізованого приросту капіталу резидентами ЄС. Хоча інформація про фактично сплачений податок на приріст капіталу із цих транзакцій недоступна, проте A. Thiemann приблизно оцінив обсяги податку, що підлягають сплаті, як верхню межу суми несплаченого податку (для прикладу, у 2020 р. ця сума становила 850–900 млн євро) [19]. Важко співвіднести цю цифру з податковими надходженнями від оподаткування податком на приріст капіталу фізичних осіб в ЄС, про які багато країн не повідомляють. Але A. Thiemann стверджує, що це становить близько 0,3% від загальних доходів від податку на майно в ЄС і це співставно з доходами від податку на приріст капіталу лише у Великобританії, яку не було включено до вибірки.

Якщо припустити, що загальна капіталізація ринку криптовалют становить 1 трлн дол. США (для порівняння глобальне "приховане багатство" становить близько 7 трлн дол. США) [20] та беручи норму прибутку 5% (мається на увазі середня дохідність фінансових активів) і ставку податку 20% (не беручи до уваги складність і різноманітність національних податкових режимів), то очікувана сума загального податку до сплати становитиме 10 млрд дол. США. Якщо ж взяти пікові значення ринкової вартості ринку криптовалют (у листопаді 2021 р.) на рівні 2,6 трлн дол. США, то потенційна сума податку на прибуток становитиме 26 млрд дол. США. Водночас в глобальному контексті це лише близько 1% від світових доходів від податку на прибуток корпорацій (CIT). В Україні, за даними Міністерства цифрової трансформації, вклади в криптовалюту в 50 разів перевищують вклади в українські гривневі акції та цінні папери без урахування ОВДП; власниками криптоактивів є 14,52% українських громадян [21].

Таблиця 1

Відмінності між законопроєктами про оподаткування віртуальних активів*

Основний законопроєкт	Альтернативний законопроєкт
1	2
Не передбачає обміну ВА на товари, роботи чи послуги. Якщо діяльність з продажу віртуальних активів здійснюється юридичною особою, то прибуток з такої діяльності буде оподатковуватися за загальною ставкою податку на прибуток підприємств, що становить 18%, жодних знижених ставок податку та пільг для юридичних осіб за такими операціями не передбачено. Оподаткування доходу від операцій з криптовалютою, проведених платниками єдиного податку, здійснюється за загальними правилами і ставками оподаткування для таких платників єдиного податку.	Передбачає можливість включення у вартість ВА суми товарів, робіт чи послуг, які були реалізовані в обмін на ці ВА та безпосередньо пов'язаних з цим витрати. При відчуженні ідентичних ВА з різною первісною вартістю вважається, що черговість їх відчуження відповідає черговості їх придбання (метод FIFO (first in, first out).
Перелік дозволених витрат на придбання ВА буде затверджувати НКЦПФР.	Перелік охоплює всі витрати, пов'язані з придбаванням ВА
Відчуженням віртуальних активів вважається їх обмін на інші ВА. За кожною такою операцією потрібно визначати інвестиційний дохід.	Таке обмеження відсутнє.
При обміні ВА на інші ВА їх вартість прирівнюється до первісної.	
Оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО)	
Фізичні особи, які здійснюють операції з віртуальними активами, повинні вести окремий облік своїх доходів і витрат від таких операцій. Однак податки на прибуток від продажу віртуальних активів обчислюються так само, як і на прибуток від продажу інших інвестицій. Це означає, що податок сплачується з різниці між ціною продажу та ціною купівлі віртуального активу.	
Законодавство обмежує можливість відшкодування збитків від продажу віртуальних активів, якщо такі активи були продані, подаровані або передані у спадок пов'язаним особам. Це означає, що не всі збитки можна врахувати при розрахунку податку. Також передбачено, що дохід від продажу віртуальних активів не може бути нижчим за їхню ринкову вартість.	Обмеження відсутнє. Перший продаж емітованого токена не є продажем, так само як і погашення токена цифрових грошей, токена з прив'язкою до активів або службового токена. Відповідно вартість ВА, отриманих унаслідок емісії (створення) чи безоплатно, не оподатковується
За операціями з ВА ставка ПДФО визначена на рівні 18%	
	Встановлено пільгові умови для ПДФО: 5% протягом трьох років, 9% протягом наступних п'яти років, якщо річна сума інвестиційного прибутку фізичних осіб не перевищує 7 млн грн.
Підхід до дозволених витрат ідентичний до того, що передбачено для високодохідників.	
Фізичні особи зобов'язані декларувати операції з ВА (як на території України, так і за її межами).	

Продовження табл. 1

1	2
Додаткові правила щодо спадкування чи дарування	
До витрат дозволено віднести лише суму ПДФО та державного мита, сплачених у зв'язку з такими операціями.	Можливо включити всю суму витрат дарувальника/спадкодавця, а також пов'язані з операцією витрати обдарованого/спадкоємця (ПДФО та мито).
Статус податкового агента для авторизованих надавачів послуг із ВА	
Компанія, яка продає ВА, повинна: Зараховувати податок з доходу фізичних осіб (ПДФО) з кожної проданої або обміняної криптовалюти. Враховувати витрати клієнта на купівлю віртуальних активів, щоб визначити, скільки податку він має сплатити. Вести детальний облік усіх операцій своїх клієнтів та складати для них податковий розрахунок.	Відповідальність лише за податковий розрахунок з ПДФО.
ПДВ	
Операції з ВА не є об'єктом оподаткування ПДВ	
Оподатковуються ПДВ	
Токени, визначені індивідуальними ознаками.	Службові токени.
Якщо криптовалюта використовується для купівлі, наприклад, товару чи послуги, то ця операція з криптовалютою вважається таким самим продажем, як і продаж цього товару чи послуги.	
ПДВ не сплачують лише тоді, коли обмінюють одну криптовалюту на іншу або коли криптовалюту обмінюють на звичайні гроші.	Звільнення всіх послуг з ВА, крім консультування.

*Складено на основі: [8; 17, 18].

Зважаючи на високу волатильність і нестійкість ринку криптовалют, прогнозні значення доходів від оподаткування операцій з криптовалютами також можуть різко відхилятися від прогнозних значень. Так, капіталізація ринку криптоактивів у 2021 р. зросла з 752 до 2368 млрд дол. США, а в 2022 р. впала до 836 млрд дол. США. Отже, за умови 20% ставки податку, доходи від податку на приріст капіталу, нарахованого за 2021 р., становили б 323 млрд дол. США або майже 12% світових доходів від податку на прибуток корпорацій (CIT). І навіть якби було реалізовано лише третину цього приросту, доходи все одно становили б близько 100 млрд дол. США. У 2022 р. падіння втрат податкових надходжень було б такої ж величини.

Якщо ж проаналізувати обсяги надходжень у випадку застосування податку на фінансові транзакції з криптовалютами, який пропонується або вже застосовується до прибутків від торгівлі цінними паперами, то за ставкою 0,1% (пропозиція Європейської комісії від 2011 р.) податкові надходження від усіх криптотранзакцій (15,8 трлн дол. США у 2021 р.) становили б близько 15,8 млрд дол. США. Довідково можна зазначити, що, наприклад, у Бразилії до певних транзакцій застосовувалася ставка 0,01118 відсотка, тож доходи від оподаткування становили лише 1,8 млрд дол. США.

Зважаючи, що в Україні у піковому 2021 р. щоденний оборот віртуальних активів становив близько 1 млрд грн на добу [22], або приблизно 360 млрд грн на рік, то за вищенаведеним підходом надходження від податку з обороту становили б 360 млн грн на рік. У 2024 р. середньоденний оборот на криптобіржах в Україні (яка має кілька власних бірж криптоактивів, таких як KUNA, WhiteBIT, BTC TRADE UA та QMALL) становив на WhiteBIT – 300 млн дол., QMALL – 18 млн дол. США, KUNA – 2 млн дол., що у сукупності становить 12,8 млрд грн в день або 4,6 трлн грн на рік [22]. Тож дохід від податку на трансакції з віртуальними активами міг би бути на рівні 4,6 млрд грн.

Продовжуючи прогнозні розрахунки, розглянемо альтернативний підхід до оподаткування, що пропонує розглядати криптовалюти як засіб платежу. Труднощі реалізації такого підходу полягають в тому, що в такому разі деякі транзакції повністю оподатковуються (наприклад, придбання товарів і послуг або нерухомості кінцевими споживачами), а інші транзакції (такі, як придбання виробничих ресурсів, включаючи виплату зарплати) повністю або частково вилучаються з бази оподаткування.

Припустімо, що всі транзакції з криптовалютою – це ланцюжок з ПДВ, при цьому кінцевий продаж становить 5% від вартості усіх транзакцій. За загального обсягу транзакцій 15,8 трлн дол. США у 2021 р. і за ставки ПДВ/податку з продажу на рівні 15% (середній в ЄС) передбачувані доходи становитимуть 118,5 млрд дол. США. Можна припустити, що значна частина транзакцій пов›язана з тіньовим обігом і тому податки з них буде складно стягнути. Однак, якщо навіть тільки 2% транзакцій будуть припадати на законний кінцевий продаж, передбачуваний дохід становитиме 47,4 млрд дол. США. Хоча в Україні законопроєктами не передбачено оподаткування ПДВ операцій з віртуальними активами, проте потенційно за обсягу трансакцій 360 млрд грн у 2021 р. і 4,6 трлн грн у 2024 р. та ставки ПДВ 20% передбачувані доходи могли сягнути 3,6 млрд грн у 2021 р. та 46 млрд грн у 2024 р.

Якщо орієнтуватися на норми законопроєктів у цій сфері щодо оподаткування доходу від віртуальних активів за ставкою 18% (плюс 1,5% військового збору), то у 2021 р., коли українські інвестори отримали прибуток від інвестицій у цифрові акти-

ви у розмірі майже 2,8 млрд дол., податкові надходження могли б становити 500 млн дол. США або 13,5 млрд грн, що дорівнює 1,3% доходів Державного бюджету України у 2021 р. За експертними даними у 2023 р. доходи в Україні від критовалют оцінені на рівні 0,85 млрд дол. США [23].

Наведені розрахунки дуже спрощені, з великою кількістю допущень та можливими потенційними втратами у разі ухиляння від податків, водночас вони корелюють з оцінками для інших країн. На основі таких приблизних оцінок Спільний комітет Конгресу США з оподаткування (2021 р.) прогнозує, що дохід у перший рік роботи нових вимог до звітності з криптовалютних операцій становитиме 1,5 млрд дол. США, збільшившись до 4,6 млрд дол. США до 2031 р. Це становить приблизно 1% від загального (федерального, штатного та місцевого) доходу від податку на приріст капіталу 2020 р. [24].

За розрахунками фахівців Ukraine Economic Outlook щодо потенційних прибутків для населення від вкладень коштів у криптовалюту, доходів майнінгових ферм та емісії стейблкоїнів, втрачені кошти від податкової неврегульованості віртуальних активів в Україні [25] становили з 2016 р. 48,8 млрд дол. прямих доходів населення та компаній – 80% (39 млрд дол.) – прибуток населення, 14% (7 млрд дол.) – доходи майнерів і 6% (2 млрд дол.) – доходи компаній-емітентів стейблкоїнів, а також 4,1 млрд дол. податкових надходжень через відсутність крипторегуляцій. Це дорівнює 7,0 млрд та 0,6 млрд дол. США щорічно. При цьому доходи розподілені нерівномірно, а більшість "втрачених" доходів припадає на пікові 2017 р. (23,3 млрд дол.) та 2020 р. (14,9 млрд дол.) [25]. Ключові чинники втрачених можливостей – це дешева електроенергія в періоди становлення майнінгу криптовалют, відсутність інструментів інвестування без прив'язки до централізованих структур для населення та обмежена ліквідність валютних інструментів усередині країни.

Таким чином, можна підсумувати: по-перше, потенційні доходи від операцій з криптовалютами у світі вимірюються десятками і сотнями мільярдів доларів, але частини із них в тіні і визначення їх тіньової частки є складним питанням. Не зважаючи на боротьбу з ухиленням від сплати податків, пов›язану з квазіанонімністю віртуальних активів та їх концентрацією у великих власників, контроль за злочинною діяльністю виходить за межі можливостей податкових органів. По-друге, з погляду забезпечення ефективності оподаткування, класифікація криптовалюти як засобу платежу у транзакціях, а не як інвестиційного активу, здатна спричинити низку труднощів їх оподаткування ПДВ та податком із продажу. Тому в Україні планується запровадити податок з доходу юридичних і фізичних осіб, приблизні оцінки надходжень від якого становитимуть 1% доходів бюджету.

Слід зауважити, що в умовах воєнного стану в Україні поруч із потребою наповнення бюджету не менш гостро стоїть завдання залучення іноземних інвесторів, що обмежує можливості оподаткування операцій з криптовалюами. На наш погляд, Україні доцільно зупинитися на максимально ліберальному підході і встановити ставку оподаткування на рівні 5% доходу від проведення операцій з віртуальними активами за прикладом країн Балтії, що дає їм змогу доволі успішно залучати інвесторів.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, приходимо до відповідних висновків і узагальнень.

1. Швидкий розвиток високоволатильного ринку віртуальних активів та сегмента криптовалют вимагає адаптації податкових систем до його особливостей. Мають бути

запроваджені послідовні, чіткі та ефективні правила оподаткування доходу від операцій з криптовалютами, яких наразі бракує. Розвиток оподаткування віртуальних активів має відбуватися в контексті підтримки постійних фінансових інновацій в умовах обмеженої інформації та орієнтуючись на забезпечення податкових потоків до бюджету.

2. В процесі розвитку оподаткування віртуальних активів виникають як концептуальні, так і практичні проблеми. Концептуально подвійна функціональна природа криптовалют як інвестиційних активів і засобів платежу створює труднощі із фіксацією приросту і втрат капіталу у разі їх використання як інвестиційних активів. Щодо запровадження ПДВ та податку на продаж, то криптовалюти доцільно класифікувати подібно національній валюті. Ефективність стягування податку на прибуток залежатиме від технологій обробки інформації про прибутки і збитки та обліку транзакцій з криптовалютою. Одночасно виникають питання щодо ролі оподаткування у вирішенні проблем, наприклад, пов›язаних з використанням криптовалют у індустрії азартних ігор, або як тимчасового заходу боротьби з відмиванням капіталу. Також постає питання щодо запровадження податку чи збору на викиди вуглецю для вирішення проблеми негативного впливу на клімат процедури майнінгу криптовалют.

3. Найсуттєвішою дилемою на шляху запровадження ефективного оподаткування є спекулятивна та “квазі-анонімна” суть криптовалюти – мотивацією їхнього створення та використання є уникнення нагляду та контролю з боку регуляторів, які надають інформацію податковим органам або стягують податки. Тому першим кроком на шляху до оподаткування віртуальних активів є застосування правил ідентифікації та верифікації особистості власників бенефіціарів (Anti-money laundering, AML) та вимог щодо звітності третіх сторін, що нещодавно запроваджено в США. Однак існує ризик того, що національні податки спричинять концентрацію транзакцій на децентралізованих біржах за кордоном або їх проведення безпосередньо peer-to-peer. І хоча ОЕСР розроблено рамки для розширення діючих домовленостей щодо обміну інформацією про транскордонні операції з віртуальними активами, але на разі це не вирішує завдання повного охоплення операцій децентралізованої торгівлі податками і дає змогу оподатковувати лише незначну частину операцій.

4. В Україні ефективне оподаткування віртуальних активів дають можливість упорядкувати процеси їх обігу і покращити регулювання на державному рівні, сформує не борговий спосіб наповнення бюджету, більш інклюзивний спосіб фінансування відбудови й розвитку реального сектору економіки, сприятиме підтриманню потенціалу створення ринків капіталу та збереженню інноваційного характеру розвитку фінансової системи, який забезпечують криптоактиви.

Список використаних джерел

1. Bains P., Ismail A. Melo F. Sugimoto N. Regulating the crypto ecosystem: The case of unbacked crypto assets. 2022. URL : https://www.imf.org/en/Publications/fintech-notes/Issues/2022/09/26/Regulating-the-Crypto-Ecosystem-The-Case-of-Unbacked-Crypto-Assets-523715.

2. Clotfelter C. T. Gambling taxes. In theory and practice of excise taxation: smoking, drinking, gambling, polluting and driving. Oxford University Press. 2005. Ch. 4. https://doi.org/10.1093/0199278598.001.0001.

3. Бурашнікова О.С. Міжнародний досвід цифровізації в податковій сфері. Філософія економіки та управління. 2023. № 14. https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17.

4. Моїсєєв В. Оподаткування криптовалют: світова практика та ситуація в Україні. URL : https://thepage.ua/ua/economy/opodatkuvannya-kriptovalyut-u-sviti-ta-ukrayini-u-zhovtni-2023-roku.

5. Давиденко Н. М., Жовніренко О. В., Оліфер І. О. Вплив тіньової економіки на податкову систему країни. Підприємництво та інновації. 2020. № 13. С. 94–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2020_13_20.

6. Ємельяненко, Л., Заболотна С. Систематизація механізмів та інструментів державної політики детінізації економіки. Економічний простір. 2023. № 185. С. 124–131. https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-22.

7. Колісник А. С. Оподаткування в умовах цифровізації економіки: до питання правового регулювання. Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 68–75. URL : https://openarchive.nure.ua/handle/document/17622.

8. Оджиковський В. Утіралова К., Чопик І. Віртуальні активи: старе по-новому. Юридична газета. № 1. URL : https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/virtualni-aktivi-stare-ponovomu.html.

9. Makarov I., Schoar A. Blockchain analysis of the bitcoin market NBER WP 29396. 2021. URL : https://www.nber.org/papers/w29396.

10. Sarfo N. A. Central Bank digital currencies raise tax questions. Tax Notes International. 2022. № 107. P. 989–992. URL : https://www.taxnotes.com/lr/resolve/tax-notes-international/central-bank-digital-currencies-raise-taxquestions/7dz6j.

11. Fool M. Over 46 million Americans likely to buy crypto in the Next Year (First published online June 21). Study. 2022. URL : https://www.fool.com/the-ascent/research/study-americans-cryptocurrency.

12. Foley S., Jonathan K., Putnin š, T Sex, drugs and bitcoin: how much illegal activity is financed through cryptocurrencies? Review of Financial Studies. 2019. № 32. P. 1798–1853. https://doi.org/10.1093/rfs/hhz015.

13. Cryptocurrency Ownership Data. Платформа Triple. URL : https://triple-a.io/crypto-currency-ownership-data/.

14. Федоров М. В Україні щоденний обіг віртуальних активів становить 1 млрд грн. URL : https://gordonua.com/ukr/blogs/mihail-fedorov/v-ukrajini-shchodennij-oborot-virtualnih-aktiviv-stanovit-1-mlrd-grn-ale-vse-tse-v-tini-ni-z-odnijeji-operatsiji-ne-platjatsja-podatki-1571520.html.

15. Про віртуальні активи: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 15. С. 51. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

16. Public consultation on FATF draft guidance on a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers. URL : https://www.fatf-gafi.org/en/publications/fatfrecommendations/documents/public-consultation-guidance-vasp.html.

17. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 від 07.11.2023. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123.

18. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225-1 від 17.11.2023. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232.

19. Thiemann A. Cryptocurrencies: an empirical view from a tax perspective. JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 12/20212021. URL : https://joint-research-centre.ec.europa.eu/system/files/2021- 08/jrc126109.pdf.

20. Alstadsæter A., Johannesen N., Zucman G. Tax evasion and inequality. American Economic Review. 2019. № 109. P. 2073–2103. URL : https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20172043.

21. У Мінцифри оцінили обсяг криптовалюти в обігу. Дзеркало тижня. 2021. URL : https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/u-mintsifri-otsinili-obsjah-kriptovaljuta-v-obih-v-ukrajini.html.

22. Інтернет-сторінка біржі Kuna. URL : https://kuna.io/trade/BTC_USDT.

23. Cryptocurrency gains by country. BY CHAINALYSIS TEAM. MARCH 14, 2024. URL : https://www.chainalysis.com/blog/cryptocurrency-gains-by-country-2023/.

24. Avi-Yonah R., Mohanad S. A new framework for taxing cryptocurrencies. University of Michigan Public Law Research Paper. 2022. № 22-014 URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4071391.

25. Історія світового ринку криптовалюти 2016-2023 та сценарій її впровадження в Україні. Ukraine Economic Outlook. 2023. URL : https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk/post/crypto-history-2016-2023-ua.

References

1. Bains, P., Ismail, A., Melo, F., Sugimoto, N. (2022). Regulating the crypto ecosystem: The case of unbacked crypto assets. Available at: https://www.imf.org/en/Publications/fintech-notes/Issues/2022/09/26/Regulating-the-Crypto-Ecosystem-The-Case-of-Unbacked-Crypto-Assets-523715.

2. Clotfelter, C. T. (2005). Gambling taxes. In theory and practice of excise taxation: smoking, drinking, gambling, polluting and driving. Oxford University Press, 4. Available at: https://doi.org/10.1093/0199278598.001.0001.

3. Burashnikova, O. (2023). Mizhnarodniy dosvid tsifrovizatsiyi v podatkoviy sferi [International experience of digitalisation in the tax field]. Filosofiia ekonomiky ta upravlinnia – Philosophy of Economics and Management, 14. doi: 10.32782/hst-2023-14-91-17.

4. Moisieiev, V. (2023). Opodatkuvannia kryptovaliut: svitova praktyka ta situatsia v Ukraini [Taxation of cryptocurrencies: global practice and the situation in Ukraine]. Available at: https://thepage.ua/ua/economy/opodatkuvannya-kriptovalyut-u-sviti-ta-ukrayini-u-zhovtni-2023-roku.

5. Davydenko, N., Zhovnirenko, O., Olifer, I. (2020). Vplyv tinovoi ekonomiky na podatkovu systemu krainy [The impact of the shadow economy on the country's tax system]. Pidpryiemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation, 13, 94–98. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2020_13_20.

6. Yemelianenko, L., Zabolotna, S. (2023). Cystematizatsiia mekhanizmiv ta instrumentiv derzhavnoi polityky detinizatsii ekonomiky [Systematisation of mechanisms and instruments of the state policy of de-shadowing economy]. Ekonomichnyi prostir – Economic Space, 185, 124–131. https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-22.

7. Kolisnyk, A. (2021). Opodatkuvannia v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky: do pytannia pravovoho rehuliuvannia [Taxation in the context of digitalisation of the economy: on the issue of legal regulation]. Aktualni problemy hospodarskoi diialnosti v umovakh rozbudovy ekonomiky Industrii 4.0 – Actual problems of economic activity in the conditions of development of the economy of Industry (pp. 68–75). Kharkiv. Available at: https://openarchive.nure.ua/handle/document/17622.

8. Odzhikovskiy, V., Utiralova, K., Chopik, I. Virtualni aktyvy: stare po-novomu [Virtual assets: the old in a new way]. Yurydychna hazeta – Legal Newspaper, 1. Available at: https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/virtualni-aktivi-stare-ponovomu.html.

9. Makarov, I., Schoar, A. (2021). Blockchain analysis of the bitcoin market. NBER WP 29396. Available at: https://www.nber.org/papers/w29396.

10. Sarfo, N. A. (2022). Central Bank digital currencies raise tax questions. Tax Notes International, 107, 989–992. Available at: https://www.taxnotes.com/lr/resolve/tax-notes-international/central-bank-digital-currencies-raise-taxquestions/7dz6j.

11. Fool, M. (2022). Over 46 million Americans likely to buy crypto in the Next Year (First published online June 21). Study. Available at: https://www.fool.com/the-ascent/research/study-americans-cryptocurrency.

12. Foley, S., Jonathan, K., Putnin, š, T (2019). Sex, drugs and bitcoin: how much illegal activity is financed through cryptocurrencies? Review

of Financial Studies, 32, 1798–1853. https://doi.org/10.1093/rfs/hhz015.

13. Triple (2024). Cryptocurrency Ownership Data. Available at: https://triple-a.io/cryptocurrency-ownership-data/.

14. Fedorov, M. V Ukraini shchodennyi obih virtualnikh aktyviv stanovyt 1 mlrd hrn [The daily turnover of virtual assets is UAH 1 billion in Ukraine] Available at: https://gordonua.com/ukr/blogs/mihail-fedorov/v-ukrajini-shchodennij-oborot-virtualnih-aktiviv-stanovit-1-mlrd-grn-ale-vse-tse-v-tini-ni-z-odni-jeji-operatsiji-ne-platjatsja-podatki-1571520.html.

15. Pro virtualni aktyvy. Zakon Ukrainy. № 15 vid 2023, st. 51 [On Virtual Assets. The Law of Ukraine] (2023). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – News of the Verkhana Rada of Ukraine. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text.

16. Public consultation on FATF draft guidance on a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers. Available at: https://www.fatf-gafi.org/en/publications/fatfrecommendations/documents/public-consultation-guidance-vasp.html.

17. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainyi shchodo vrehuliuvannia oborotu virtualnykh aktyviv v Ukraini № 10225 vid 07.11.2023 [Draft Law on amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on regulating the turnover of virtual assets in Ukraine]. (2023, November, 07). Available at: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123.

18. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia oborotu virtualnykh aktyviv v Ukraini № 10225-1 vid 17.11.2023 [Draft Law on amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on regulating the turnover of virtual assets in Ukraine]. (2023, November, 17). Available at: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232.

19. Thiemann, A. (2021). Cryptocurrencies: an empirical view from a tax perspective. JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 12/2021. Available at: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/system/files/2021- 08/jrc126109.pdf.

20. Alstadsæter, A., Johannesen, N. and Zucman, G. (2019). Tax evasion and inequality. American Economic Review, 109, 2073–2103. Available at: https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20172043.

21. U Mintsyfry otsinyly obsiah kryptovaliuty v obihu [The Ministry of Digital has estimated the amount of cryptocurrency in circulation]. Dzerkalo tizhnia – Mirror of the Week. 2021. Available at: https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/u-mintsifri-otsinili-obsjah-kriptovaljuta-v-obih-v-ukrajini.html.

22. Internet page of the exchange Kuna. Available at: https://kuna.io/trade/BTC_USDT.

23. CHAINALYSIS TEAM. (2024). Cryptocurrency gains by country. MARCH 14. Available at: https://www.chainalysis.com/blog/cryptocurrency-gains-by-country-2023/.

24. Avi-Yonah, R., Mohanad, S. (2022). A new framework for taxing cryptocurrencies. University of Michigan Public Law Research Paper, 22-014. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4071391.

25. Istoriia svitovoho rynku kryptovaliuty 2016-2023 ta stsenariy yiyi vprovadzhennia v Ukraini [The history of the global cryptocurrency market 2016-2023 and the scenario of its introduction in Ukraine]. Ukraine Economic Outlook, 2023. Available at: https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk/post/crypto-history-2016-2023-ua.